

N:o 3.

Ank. till Riksd. Kansli den 11 Mars 1873, kl. 1 e. m.

*Första Kammarens Första Tillfälliga Utskotts Betänkande N:o 2, angående
afåtande af underdånig skrifvelse till Kongl. Maj:t med begäran
om utredning och förbättring af rikets anstalter för sinnessjukes
vård.*

Till Utskottet hafva tvänne af Herr *J. Widén* under N:is 15 och 38 väckta motioner blifvit hänvisade, med förslag i den förra »att Riksdagen behagade aflåta underdånig skrifvelse till Kongl. Maj:t med anhållan, det täcktes Kongl. Maj:t i nåder anbefalla den utredning af frågan om hospitalets i Hernösand utvidgning, som erfordras, för att Kongl. Maj:t måtte, om möjligt, blifva i tillfälle att till näst sammanträdande Riksdag framställa nådig Proposition om det statsanslag, som för denna utvidgning kan blifva oundgängligt.

Såsom stöd härför har motionären anført, att enligt Statistiska Centralbyråns uppgifter antalet af sinnessjuka för hela riket den 31 December 1870 uppgick till 9,054. Om derifrån afdragas 1,567 idioter och fånar, hvilka ej kunna antagas utgöra föremål för särskild hospitalsvård, återstå 7,487 sinnessjuka, som vid denna tidpunkt voro i behof af särskild hospitalsvård. Af dessa tillhörde 5,323 mellersta och södra Sverige samt 917 Norrland; att, af tillgängliga hospitalsplatser, 1,108 eller 10 platser för 48 sjuka komma på de förra hufvuddelarne af riket, men endast 139 eller 10 platser för 66 sjuka på den sistnämnda landsdelen; att, vid jemförelsen med förhållandet i utlandet, missförhållandet i berörde afseende framträder än betänkligare, enär t. ex. den 1 Januari 1869, af 93,252 sinnessjuka i Frankrike, 38,545 vårdades uti för dem inrättade anstalter, samt den 1 Januari 1872 af 58,640 sin-

nessjuka i England endast 7,856 saknade vård inom dylika anstalter; att behovet af utvidgad hospitalsvård för Norrland länge varit erkänt och utgjort föremål för vederbörandes omtanke. Sålunda hafva ej mindre öfverläkaren vid Hernösands hospital och generaldirektören för hospitalen i deras respektive embetsberättelser fäst uppmärksamheten på detta förhållande, än äfven landstingen i Vester-Norrlands, Jemtlands och Vesterbottens län år 1870 ingått till Kongl. Maj:t med underdånig framställning om hospitalets i Hernösand utvidgning med 100 nya platser, utan att detta ledt till något resultat, enär statens medel vore för hospitalsväsendets förbättring tagna i anspråk på annat håll; att, ehuru sedan hösten 1870 antalet platser å Hernösands hospital genom utrymmets anlitan till det yttersta blifvit ökad från 120 till 139, platsernas antal derstädes ändock är alltför ringa, hvadan ansökningar om inträde äfven för vilda och svårhandterliga patienter ofta måste afslås; samt att, utom bristande utrymme, en af hospitalsbyggnaderna befinnes i ett bristfälligt och för sitt ändamål högst otjenligt skick samt fordrar ombyggnad, hvarförutom öfverläkaren å detta hospital äfven saknar bostad inom inrättningen.

Under åberopande i det hufvudsakliga af de skäl, som i nämnde motion blifvit anförda, och på grund af de upplysningar i ämnet, som efter afgifvandet af denna motion vunnits — har Herr Widén i sin sednare motion, N:o 38, anhållit att, då frågan är af den beskaffenhet, att den bör behandlas med blicken fäst på hela landet, densamma måtte erhålla den utsträckning, att den komme att gälla riket i dess helhet; och har motionären af denna anledning hemställt:

»att Riksdagen i aflåtande underdånig skrifvelse behagade anhålla, det Kongl. Maj:t täcktes i nåder anbefalla erforderlig utredning i fråga om utvidgning och förbättring af rikets anstalter för sinnessjukers vård, på det Kongl. Maj:t måtte sättas i tillfälle att, så fort och i den ordning hvarje ords behof blifvit känt, till Riksdagen framställa nådig Proposition om det statsanslag, som för vinnandet af det angelägna målet kan finnas oundgängligt.»

Enär ifrågavarande motioner ega sådant samband, att den sednare endast är att betrakta som en större utsträckning af den förra, har Utskottet ansett sig böra behandla båda i ett sammanhang.

Behovet af ett större antal platser inom våra offentliga anstalter för sinnessjukers vård har redan länge utgjort ämne för allvarsamma betraktelser inom landet, och funnit bland annat sitt uttryck ej mindre i flera landstings underdåniga hemställan om hospitalsvårdens utvidgande — såsom utom de af motionären angifna äfven i St. Kopparbergs, Malmöhus och Vermlands landstings framställningar i samma syfte, — än äfven uti föregående hos Riksdagen i berörde afseende väckta motioner. Otillräckligheten af våra nuvarande hospitalsinrättningar har äfven blifvit vitsordad af Generaldirektören för rikets hospital Herr Huss vid remissen till Stats-Utskottet af en i Andra Kammarer vid innevarande riksdag väckt motion »om beviljandet af anslag till byggande af nya hospital eller till utvidgning af andra befintliga dylika sjukvårdsinrättningar».

Under nuvarande förhållanden händer ej sällan att sinnessjuka, som enligt gällande stadganden äro berättigade till inträde å rikets hospital, på grund af bristande utrymme inom desamma måste derifrån afvisas och att de ofta nödgas vänta månader, ja år, innan de kunna beviljas inträde och derigenom komma i åtnjutande af en för dem tjenlig vård. Dessa förhållanden äro så mycket beklagensvärdare, som det dels är af synnerlig vigt, att nyligen insjuknade snart komma under behandling, enär man i sådant fall har mera hopp om tillfrisknandet, dels emedan dylika, ofta våldsamma sjukas vård utom en dylik anstalt är både svår och förenad med stor fara för sjukvårdspersonalen och för andra personer, med hvilka de sinnessjuka kunna komma i beröring.

Det måste följaktligen både från civilisationens och mensklighetens synpunkt vara en angelägenhet af aldra största vigt, att åt desse olycklige sjuke erbjudes det möjligast största tillfälle att erhålla tjenlig vård, på det samhället bland dem måtte såsom friska till borgerliga lifvet återvinna så många som möjligt, dels på det samhället måtte betryggas mot de vådor för allmänna säkerheten, som äro en följd af sinnessjukas ofullständiga vård och bevakning.

Orsaken till det öfverklagade förhållandet om otillräckligheten af våra anstalter för sinnessjuka måste i första rummet sökas i tillväxten af antalet dylika sjuka, hvilken, enligt hvad statistiska data gifva vid handen, i sjelfva verket varit proportionsvis större än tillväxten af folkmängden i dess helhet. Enligt hvad ofvan blifvit anfördt, utgjorde de sinnessjukas antal i hela riket vid 1870 års slut 9,054. Enär vid denna tid rikets folkmängd uppgick till 4,168,525, framgår deraf, att för hela riket en sinnessjuk förekom på omkring 460 invånare. Enligt officiella uppgifter för 1860 funnos då inom hela riket 7,542 sinnessjuka på en folkmängd af 3,859,722, d. ä. en sinnessjuk på 512 invånare. Under sistnämnda år förekommo följaktligen i rundt tal 20 sinnessjuka på 10,000 invånare, men 1870 på samma antal invånare 22 sinnessjuka. Om ock denna stegring ej synes särdeles stor, måste den dock i ganska väsendtlig mån inverka på tillgången af hospitalsplatser. Tillökningen i de sinnessjukas antal är dock ej ensam för vårt land, samma förhållande eger rum äfven uti andra länder och fordrar allestädes en utvidgning af anstalterna för de sinnessjukas vård. Orsakerna till detta beklagliga förhållande äro svåra att bestämma och kunna ej anses ännu utredda. Inom vårt land synes ärftligheten på sednare tider utöfva en allt mäktigare och mer utbredd orsak till sinnessjukdomarnes tillökning. Sålunda visar sig, enligt Öfverstyrelsens för hospitalen årsberättelse, att år 1871 ej mindre än 35 procent eller öfver en tredjedel af alla vårdade voro att räkna till denna kategori, äfvensom att under loppet af 11 år antalet sinnessjuka, der sjukdomen hvilat på ärftlig grund, nära tredubblats. Dernäst synas moraliska inflytelser, såsom religionsgrubbel, kärleksgrubbel, husliga bekymmer o. s. v., nu mera än förr utgöra framkallande orsaker till sinnessjukdom.

Men ej nog med att antalet sinnessjuka ökats, äfven sinnessjukdomarne tyckas på sednare tider hafva erhållit en mera häftig och våldsam karakter, så att de

sjuke endast med största svårighet kunna vårdas i sina hem, hvadan man är angelägen att så fort som möjligt få dessa för allmänna sammanlefnaden farliga och vådliga personer intagna å väl ordnade anstalter och derigenom hindra dem att begå våldsamheter. Hospitalen hafva dessutom på sednare tider förvärfvat sig ett större förtroende från allmänhetens sida, och torde häruti äfven vara att söka en orsak till det anmärkta missförhållandet i afseende på utrymmet. De sinnessjukes anförvandter och målsmän äro nemligen nu angelägnare än förr att få de sjuke intagne å dessa på sednare tider så väsendtligt förbättrade anstalter, der för de sjuke kan påräknas en ömsint och noggrann omvårdnad samt tjenlig behandling, hvarföre ansökningar till inträde å hospitalen äfven af denna anledning kunna antagas numera vara vida talrikare än fordom.

Till hinder för en lämplig anordning af hospitalsväsendet och såsom en ganska väsendtlig orsak till trängseln inom våra hospital bidrager äfven bristen på särskilda inrättningar för obotlige sinnessjukes vård. Enligt gällande föreskrifter få obotlige sinnessjuke ej utskrifvas från hospitalen, med mindre de äro lugna och oskadliga. Nu händer väl att dessa inom hospitalet, der de äro föremål för en tjenlig omvårdnad, längre tid, ja årtal, förhålla sig lugna och oskadliga, men att, då de komma ut och under inflytandet af förändrade lefnadsförhållanden, de blifva oroliga och våldsamma, så att de måste ånyo å hospital intagas. Detta gör att sådane sjuke mycket länge, ja ofta för hela lifstiden, måste qvarstanna på hospitalen. Inrättandet af särskilda anstalter, s. k. depôter, för dylika sjuke, såsom flerstädes eger rum i utlandet, skulle utan tvifvel medföra en stor fördel för hospitalsväsendet. Härigenom bereddtes större utrymme på de egentliga hospitalen, som då mera uteslutande hade för ändamål att emottaga sådane sjuke, som kunde till helsen återställas eller förbättras, samt oroliga, svårhandterliga och våldsamma sjuke, som fordra en mer speciel tillsyn och vård.

Vid bedömandet af de särskilda orternas mer eller mindre behof af utvidgning i hospitalsvård har man att taga i betraktande ej mindre antalet sinnessjuke, än äfven antalet å hospital vårdade för hvarje särskild ort. I båda dessa hänseenden är förhållandet väsendtligt olika inom skilda provinser. I förra fallet visar sig nemligen, att då medelantalet sinnessjuke, enligt hvad ofvan är nämndt, för hela landet utgjorde *en* på 460 invånare, förekommer t. ex. i Jemtland *en* sinnessjuk på 325 invånare, i Wermland *en* på 372, i Jönköpings län *en* på 375 o. s. v., under det att t. ex. Halland endast har *en* sinnessjuk på 556 invånare, Skaraborg *en* på 628 o. s. v. Hvad åter beträffar antalet å hospital vårdade framgår, enligt Öfverstyrelsens för hospitalen ofvan åberopade berättelse, att detta för de skilda orterna äfven är väsendtligt olika. En del län, t. ex. Jemtlands, Wermlands, Halmstads, Gefleborgs, har endast omkring 6 å 7 procent af hvarje läns sinnessjuke vårdade inom hospital, eller *en* vårdad på omkring hvar 15 å 16 sinnessjuke, under det att en annan del, t. ex. Wexiö, har 23,37 procent och Upsala 28,83 procent, eller *en* på hvar fjerde eller tredje vårdad å hospital. Utan tvifvel är sistnämnde förhållande

hållande hufvudsakligen beroende af de större eller mindre afstånden från de sjukas hem till närmaste hospital. Vid jemförelse mellan totalantalet sinnessjuka för hela riket och antalet vårdade inom samtliga anstalter vid 1871 års slut, visar sig att 14,24 procent, d. ä. endast hvar sjunde af befintlige sinnessjuka, vårdades å de allmänna anstalterna. Det är visserligen sannt att många sinnessjuka, äfven utom fånar och idioter, ej äro i hehof af hospitalsvård; men å andra sidan visar erfarenheten hvarje dag, hvilken stor mängd dylika sjuka som endast kan påräkna en provisorisk, bristfällig vård, vare sig i deras hem eller såsom intagna å länslasaretten under väntan på inträde å hospital, hvarigenom oftast den gynsammaste tiden för behandlingen och de sjukas förbättring går förlorad.

Antalet platser vid rikets samtliga hospital utgjorde vid 1871 års slut inalles 1,348, fördelade på följande sätt: vid Hernösands 139, Upsala 155, Stockholms 184, Nyköpings 70, Wadstena 350, Wexiö 180, Göteborgs 67, Malmö 175, Wisby 28. Vid 1861 års slut uppgick detta antal endast till 1,074, hvadan sjukplatsernas antal under 10 år ökats med 274 eller med omkring 25 platser årligen. Detta har hufvudsakligen skett genom begagnandet af det för handen varande utrymmet för anordnandet af flera platser, så vidt det låtit sig utan men i sanitärt afseende utföras, samt möjligen till någon del genom smärre tillbyggnader. Sedan Göteborgs nya hospital sistlidet år öppnades har antalet platser blifvit ytterligare ökad och utgör nu omkring 1,450 eller motsvarande *en* plats för hvar sju eller sjunde sinnessjuk inom riket, ett särdeles ogynsamt förhållande, jemfördt med andra länders, der flestades en plats kommer på hvar fjerde eller tredje, i ett land till och med en på hvar annan sinnessjuk. Huru behöfligt det nyuppförda hospitalet i Göteborg var, framgår deraf att alla platserna derstädes inom tre månader blefvo upptagna.

Af hvad Utskottet sålunda i korthet anført synes följa, att oakadt de förbättringar och den utvidgning af hospitalen, som onekligen på sednare tider egt rum, denna del af vår offentliga sjukvård likväl i sitt närvarande skick ingalunda kan anses vara på ett tillfredsställande sätt ordnad. Flera och mer omfattande åtgärder i berörde afseende synas vara af behovet högeligen påkallade. Vi kunna och bora ej längre i detta afseende stå allt för mycket efter andra civiliserade länder. Statens välförstådda intresse manar här till frikostighet för afhjelpandet eller lindrandet utaf ett af mensklighetens största elände.

För afhjelpandet af den i fråga varande bristen fordras dock framförallt att skilda orters och provinsers behof blifva på vederbörligt sätt beaktade, samt följaktligen att den behöfliga utvidgningen i antalet platser för sinnessjukas vård verkställas med fästadt afseende på afstånd och kommunikationer. Ty om ock gällande föreskrifter för intagning å hospital medgifva att, om plats ej finnes på ett hospital, den sjuka eger rättighet till inträde på ett annat, om ledighet förefinnes, och följaktligen inträde kan ske på hvilket hospital i riket som helst, oberoende af den

trakt, hvarifrån patienten sig förskrifver, är dock klart, att de långa transporterna mången gång måste lägga oöfverstigliga hinder i vägen för en sjuks afsändande till ett mycket afläget hospital. En fullständig och tillfredställande lösning af denna fråga förutsätter derföre, enligt Utskottets förmenande, en noggrann utredning och pröfning af de särskilda orternas behof samt att derpå bygges en fullständig plan för hospitalsväsendets ordnande i riket, på det att hvarje ort eller provins, i den mån behofvet fordrar, måtte få sina brister uti ifrågavarande fall i vederbörlig ordning afhjelpa.

Af denna anledning anser Utskottet Herr Widéns motion, N:o 15, såsom utslutande gällande en enda sjukvårdsanstalt,

ej böra föranleda någon åtgärd från Riksdagens sida;

hvaremot Utskottet, i hufvudsaklig öfverensstämmelse med Herr Widéns sednare motion, N:o 38, hemställer,

att Riksdagen måtte i underdånig skrifvelse anhålla, det täcktes Kongl. Maj:t, efter erforderlig utredning angående behofvet af en tillökning, utvidgning eller förbättring af rikets anstalter för sinnessjukes vård, låta uppgöra en fullständig plan för ett tillfredställande ordnande af hospitalsvården i riket, samt derefter till Riksdagen göra den framställning i frågan, hvartill omständigheterna kunna föranleda.

På Utskottets vägnar:

J. W. Sprengtporten.

Rättelse

i Första Kammarens Första Tillfälliga Utskotts Betänkande N:o 2 (i samlingen N:o 3.)

Sid. 6, rad. 9 och följ. uppfir. *står*:

Af denna anledning anser Utskottet Herr Widéns motion, N:o 15, såsom uteslutande gällande en enda sjukvårdsanstalt,

ej böra föranleda någon åtgärd från Riksdagens sida;

hwaremot Utskottet, i hufvudsaklig öfverensstämmelse med Herr Widéns sednare motion, N:o 38, hemställer,

att Riksdagen måtte i underdånig skrifvelse anhålla, det täcktes Kongl. Maj:t, efter erforderlig utredning angående behovet af en tillökning, utvidgning eller förbättring af rikets anstalter för sinnessjukers vård, låta uppgöra en fullständig plan för ett tillfredsställande ordnande af hospitalsvården i riket, samt derefter till Riksdagen göra den framställning i frågan, hvartill omständigheterna kunna föranleda.

läs:

Af denna anledning anser Utskottet Herr Widéns motion, N:o 15, såsom uteslutande gällande en enda sjukvårdsanstalt, ej böra föranleda någon åtgärd från Riksdagens sida; hwaremot Utskottet, i hufvudsaklig öfverensstämmelse med Herr Widéns sednare motion, N:o 38, hemställer,

att Riksdagen måtte i underdånig skrifvelse anhålla, det täcktes Kongl. Maj:t, efter erforderlig utredning angående behovet af en tillökning, utvidgning eller förbättring af rikets anstalter för sinnessjukers vård, låta uppgöra en fullständig plan för ett tillfredsställande ordnande af hospitalsvården i riket, samt derefter till Riksdagen göra den framställning i frågan, hvartill omständigheterna kunna föranleda.